

Valikoima myönteisiä aloitteita

Euroopan unionin jäsenvaltioihin muuttavien ja niissä oleskelevien EU: n romanikansalaisten tilanne

Marraskuu 2009

**Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään
vastaukset EU:hun liittyviin kysymyksiisi**

Yhteinen maksuton palvelunumero (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Jotkin matkapuhelinoperaattorit eivät salli pääsyä 00 800 alkuisiin
numeroihin, tai niistä voidaan laskuttaa.

Suuri määrä muuta tietoa Euroopan unionista on käytettävissä Internetissä Europa-palvelimen
kautta (<http://europa.eu>).

Luettelointitiedot ovat teoksen lopussa.

Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto, 2010

ISBN-13: 978-92-9192-570-4

doi: 10.2811/63665

© Euroopan yhteisöt, 2010

Tekstin jäljentäminen on sallittua, kunhan lähde mainitaan.

Druck: Belgien

Painettu kloorivalkaisemattomalle paperille

Euroopan unionin jäsenvaltioihin muuttavien
ja niissä oleskelevien EU:
n romanikansalaisten tilanne

Valikoima myönteisiä aloitteita

Marraskuu 2009

HUOMAUTUS: Tämä raportti on laadittu perusoikeusviraston antaman toimeksiannon perusteella. Raportissa esitetyt näkemykset eivät välttämättä edusta työn tilanteen viraston virallisia näkemyksiä.

Sisältö

JOHDANTO	6
EU:N MYÖNTEISIÄ ALOITTEITA	7
EUROOPAN KOMISSIO	7
JÄSENVALTIOIDEN MYÖNTEISIÄ ALOITTEITA	7
VAPAAN LIIKKUVUUDEN DIREKTIIVIN TOIMEENPANO	7
SOSIAALINEN OSALLISUUS KOULUTUKSESSA	8
MYÖNTEISIÄ ALUEELLISIA ALOITTEITA	9
KATALONIASSA OLESKELEVIA ROMANEITA KOSKEVA INTEGROITU SUUNNITELMA.....	9
MYÖNTEISIÄ PAIKALLISIA ALOITTEITA	10
ROMANIPERHEIDEN KOTOUTTAMINEN CESSONISSA	10
ROMANIEIN INTEGROIMINEN VALTAVÄESTÖN ASUTUKSEEN PISASSA	11
LASTEN KERJÄÄMISEN EHKÄISEMINEN CORDOBASSA	12
OSALLISTUMINEN PAIKALLISTEN VIRANOMAISTEN TOIMINTAAN	13
KANSALAISSYHTEISKUNNAN TOIMET	14
ROMEUROPE – ROMANIJÄRJESTÖJEN VERKOSTO	14
ITÄ-EUROOPAN MAISTA KOTOISIN OLEVIEIN ROMANEIDEN KOTOUTUMISEN EDISTÄMINEN	15
"OIKEUS KOULUNKÄYNTIIN, OIKEUS TULEVAISUUTEEN"	17
NEIGHBOURHOOD MANAGEMENT GROUP – NAAPURUSTON YHTEISTYÖRYHMÄ	17
ETEEPÄIN	18
LOPPUVIITTEET	20

Johdanto

EU:n romanikansalaisten muuttoliike on muuttunut merkittävästi EU:n laajennuttua vuosina 2004 ja 2007. Neuvoston antama direktiivi 2004/38/EY unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella (vapaan liikkuvuuden direktiivi)¹, joka tuli voimaan huhtikuussa 2006, on myös osaltaan muuttanut muuttoliikkeen luonnetta. Pääasiassa Espanjassa, Italiassa, Ranskassa, Suomessa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa tehdyn laadullisen tutkimuksen perusteella tässä raportissa esitellään yhteenvedon tapaan myönteisiä aloitteita, jotka edistävät toisissa EU:n jäsenvaltioissa asuvien EU:n romanikansalaisten sosiaalista osallisuutta.

Tutkimuksessa tarkasteltiin vapaan liikkuvuuden ja oleskelun oikeutta käyttävien EU:n romanikansalaisten kokemuksia, ja siinä määritettiin muussa EU:n jäsenvaltiossa kuin omassaan asuvien EU:n romanikansalaisten sosiaalista osallisuutta edistäviä myönteisiä aloitteita. Usein nämä aloitteet ovat osa laajempaa romanien sosiaalista osallisuutta edistävää politiikkaa.

Tämän tutkimuksen perusteella on selvää, että **EU:n kansalaisuus on jo itsessään ”hyvä käytäntö”**. Yleensä ottaen EU:n romanikansalaiset voivat nyt liikkua vapaammin ja myönteisemmin kuin silloin, kun heillä oli eri status, esimerkiksi pakolainen, maahanmuuttajatyöntekijä tai laitton työntekijä. Tutkimus kuitenkin osoittaa, että EU:n romanikansalaiset kokevat vastaanottavissa jäsenvaltioissa edelleen yhteiskunnallista syrjäytymistä, syrjintää ja rasismia. Sosiaalista osallisuutta edistävien aktiivisten käytäntöjen merkitys käy liiankin hyvin selville kaikissa tutkimukseen osallistuneissa maissa. Tällä hetkellä EU:n kansalaisten, niin romaneiden kuin muidenkin, sosiaalisen osallisuuden edistämiseen tarkoitetuista politiikoista on huutava pula jäsenvaltioiden ja alue- ja paikallishallinnon tasolla.

Tutkimuksessa määritettiin hyviä käytäntöjä etenkin paikallisella tasolla. Lisäksi monien paikallisten viranomaisten havaittiin paneutuneen romaneita ja kiertolaiskansoja koskeviin ongelmiin rakentavasti ja/tai osallistuneen muista EU:n jäsenvaltioista kotoisin olevien romaneiden ongelmien käsittelyyn. Tämänkaltaisen hyvän käytännön toimii erityisen hyvin, mikäli siinä huomioidaan sekä romanien että myös ”isäntäyhteisöjen” näkemykset ja kokemukset

ja mikäli interventioissa noudatetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa tiiviisti toisiinsa liittyviä asioita, kuten työllistymistä, asumista, koulutusta jne. käsitellään samanaikaisesti.

Kansalaisyhteiskunnan interventiot ovat toimineet parhaiten silloin, kun julkishallinnon viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen välillä on vahva rakentava suhde. Mitä aktiivisempi kumppanuus, **sitä yhtenäisemmin eri alojen ja toimijoiden välinen työskentely sujuu**: mitä tiiviimmin lakisäätöinen, vapaaehtoinen ja yhteisöllinen sekä ylikansallinen, kansallinen, alueellinen ja paikallinen hallinto työskentelee yhdessä, sitä todennäköisemmin toimintaohjelman tuloksena on myönteistä, kokonaisvaltaista ja osallistavaa palvelua EU:n romanikansalaisille. Myös alakohtaiset ja monialaiset synergiat ovat hyvin tärkeitä, koska mitkään interventiot eivät toimi muusta yhteiskunnasta erillään.

Tutkimuksessa myös todetaan, että pienet paikalliset aloitteet voivat olla yhtä tärkeitä kuin laaja-alaiset aloitteetkin. Pienemmät aloitteet toimivat vapaan liikkuvuuden oikeuttaan käyttävien todellisten perheiden tasolla paremmin kuin abstraktimmat, yleisesti ”romaneihin” liitetyt toimintamallit riippumatta siitä, miten kielteisesti tai myönteisesti niitä painotetaan. Mikrotasolla paikalliset kansalaiset ja viranomaiset oppivat tuntemaan yksittäisiä romaniperheitä ihmisinä ja tulemaan toimeen heidän kanssaan, mikä on omiaan lisäämään empatiaa ja myötämielisyyttä.

Vuonna 2009 Euroopan komissio antoi selkeitä ohjeita vapaan liikkuvuuden direktiivin soveltamisesta.² **Tällainen ohjeistus on myös jo sinänsä hyvä käytäntö**, koska direktiivin virheellinen soveltaminen vaikuttaa usein kielteisesti EU:n romanikansalaisiin.

Jäsenvaltioissa on hyvin monia ad hoc -interventioita, jotka voisivat tarjota käyttökelpoisen perustan jatkotoimenpiteille, mutta niitä ei useinkaan liitetä strategiseen suunnitteluun. Myös politiikkojen ja suunnitelmien määrä kasvaa jatkuvasti kansainvälisellä ja ylikansallisella tasolla – etenkin EU:ssa. Tämä kaikki on omiaan luomaan puitteita myönteiselle interventiolle. Tässä on yhtäläisyyksiä kansalaisjärjestöverkoston toimintaan, joka osaltaan tarjoaa myös mahdollisuuden osallisuuteen. Keskeinen kysymys on edelleen se, miten nämä verkostot saataisiin mukaan paikallisten viranomaisten ja aluehallinnon kehittämiin myönteisiin aloitteisiin.

EU:n myönteisiä aloitteita

Euroopan komissio

Liikkuvuutta yleisemmin tarkasteltaessa voidaan havaita, että EU:n laajuinen toiminta, joka tähtää vapaan liikkuvuuden ja oleskelun edistämiseen kautta koko unionin³, keskittyy EU:n taloudellisesti aktiivisiin kansalaisiin. Esimerkiksi EURES – Euroopan työnvälitysverkosto – tarjoaa ”helpon tavan löytää tietoa työpaikoista ja koulutusmahdollisuuksista kaikkialla Euroopassa”.⁴ Vastaavasti Euroopan komissio tarjoaa perustietoa kansalaisen oikeuksista, mukaan luettuna liikkuvuuden ja oleskelun oikeus, verkkosivuillaan kohdassa ”Kansalaisena Euroopassa”, josta kansalaiset saavat ”tietoa oikeudesta elää, työskennellä ja opiskella toisessa EU-maassa”.⁵ Euroopan komission ”Sinun Eurooppasi” -portaali puolestaan tarjoaa yksityishenkilöille ja yrityksille käytännön tietoa heidän oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan EU:ssa. Portaalissa käsitellään todellisia rajat ylittäviä tilanteita, kuten eurooppalaisia kansalaisia, jotka haluavat työskennellä, elää ja opiskella toisessa EU-maassa, tai eurooppalaisia yrityksiä, jotka haluavat muuttaa toisaalle EU:hun tai avata uuden toimipisteen muualla EU:ssa. Portaalissa on hyvin yksityiskohtaista tietoa EU:n kansalaisten oikeuksista, kuten oleskelu- ja sijoittautumisoikeudesta toiseen jäsenvaltioon, sosiaalietuuksista, oikeudesta päästä töihin, työntekijöiden liikkuvuutta koskevista siirtymämääräyksistä, työhausta, vaalioikeuksista jne.

Jäsenvaltioiden myönteisiä aloitteita

Vapaan liikkuvuuden direktiivin toimeenpano

Vapaan liikkuvuuden 7 artiklassa määrätään kansalaisten oikeudesta yli kolmen kuukauden mittaiseen oleskeluun, ”jos heillä on itseään tai perheenjäseniään varten riittävät varat niin, että he eivät oleskelunsa aikana muodostu rasitteeksi

vastaanottavan jäsenvaltion sosiaalihuoltojärjestelmälle, ja kattava sairausvakuutus turva vastaanottavassa jäsenvaltiossa”. Vaikka direktiivissä⁶ tämän ehdon toteuttaminen ennemminkin sallitaan kuin vaaditaan, jäsenvaltiot voivat toimia sen suhteen eri tavoin.

Esimerkiksi Espanjan hallitus päätti olla käyttämättä tätä ehtoa ollenkaan. Vapaan liikkuvuuden direktiivi pantiin täytäntöön Espanjan kuninkaan määräyksellä 240/2007:⁷ *Real Decreto sobre entrada, libre circulación y residencia en España de ciudadanos de los Estados miembros de la Unión Europea y de otros Estados parte en el Acuerdo sobre el Espacio Económico Europeo* [Kuninkaan määräys muista EU:n jäsenvaltioista ja muista Euroopan talousaluetta koskevan sopimuksen mukaisista valtioista saapuvien kansalaisten maahantulosta sekä oikeudesta vapaaseen liikkuvuuteen ja oleskeluun Espanjassa].⁸ Espanjan viranomaiset kuulivat maahanmuuttajien yhteiskunnallisen kotouttamisen foorumia [*Foro para la Integración Social de los Immigrantes*], maahanmuuttajuutta koskevan kolmikantaisen työllisyyskomitean pysyvää komiteaa [*Permanente de la Comisión Laboral Tripartita*] ja ministeriöiden välistä ulkomaalaisasioiden komiteaa [*Comisión Interministerial de la Extranjería*] ja poisti kaikki maininnat ”*riittävästä varoista*”.

”Yksi tärkeimmistä näkökannoista on se, että Espanjan lainsäädäntö [...] antaa unionin kansalaisille oikeuden oleskeluun ilman mitään ehtoja. Vaikka unionin kansalaisilla on velvollisuus rekisteröityä, heidän on vain todistettava henkilöllisyytensä ja kansallisuutensa. Mitään muita ehtoja (työntekijänä tai yrittäjänä olemisen, taloudellinen riippumattomuus, opiskelu) ei tarvitse täyttää. Lisäksi kansalaisten perheenjäsenten on kansallisuudesta riippumatta vain todistettava perheyhteys tai riippuvuusuhde saadakseen unionin kansalaisesta johdetun oikeuden oleskeluun. Näin ollen unionin kansalaisen ei tarvitse osoittaa, että hänellä on riittävät varat itseään ja/tai perheenjäseniään varten ja että he eivät muodostu kohtuuttomaksi rasitteeksi Espanjan sosiaalihuoltojärjestelmälle. Ainoat perusteet, joiden nojalla vapaan liikkuvuuden oikeutta voidaan rajoittaa, ovat yhteiskuntapolitiikka, yleinen turvallisuus ja kansanterveys”.⁹

Tämänkaltainen toimintatapa edistää EU:n kansalaisten (niin romanien kuin muidenkin) sosiaalista osallisuutta merkittävästi.

Sosiaalinen osallisuus koulutuksessa

Yhdistyneen kuningaskunnan kouluun pääsemistä koskevista määräyksistä helmikuulta 2009 määrätään koulutuksen tarjoamisesta Euroopan talousalueelta (ETA) saapuville kansalaisille, jotka ovat Yhdistyneessä kuningaskunnassa laillisesti "töissä tai tiettyjen muiden taloudellisten syiden vuoksi".¹⁰ Yhdistyneen kuningaskunnan koulutusjärjestelmän rasisminvastaisen ja monikulttuurisen toimintatavan ansiosta romanilapsille voidaan tarjota myönteistä ja osallistavaa koulutusta. Tähän liittyy monia olennaisia tekijöitä. Pääsuuntauksia ovat rotujen välinen yhdenvertaisuus, rasisminvastaisuus ja monikulttuurisuus, ja niiden myötä erilaisuuden käsittely ja kunnioittaminen ovat siis keskeisessä asemassa opetuksen käytännöissä. Tällainen todellisuus tarkoittaa sitä, että jonkin etnisen vähemmistön osallistaminen on itse asiassa rutiinimenettelyjen mukauttamista. Tällainen uusi kokemus koulutukseen liittyvästä sosiaalisesta osallisuudesta on ollut usein vapaan liikkuvuuden ja oleskelun oikeuttaan käyttävien EU:n romanikansalaisten elämään voimakkaasti vaikuttava seikka: *"Meille tunne siitä, että olemme osa paikallista yhteisöä ja että voimme osallistua yhteisölliseen ja julkiseen elämään ja että voimme tarjota tulevaisuuden lapsillemme, jotka pääsevät normaalin koulutusjärjestelmän piiriin, on paljon tärkeämpää kuin uuden elämän aloittamiseen ulkomailta liittyvät kielteiset seikat."*¹¹

On monia kansallisia opetusstrategioita, jotka toimivat myös hyödyllisinä malleina hyvistä käytännöistä "mustalaisten / kiertolaiskansaan kuuluvien / romaneiden" osalta. Ensin mainittakoon sosiaalisen osallisuuden kaikenkattava periaate. Yhdistyneen kuningaskunnan lapsi-, koulu- ja perheasioiden ministeriö toteaa mustalaisten, romaneiden ja kiertävien kansalaisten lasten ja nuorten osallistamista koskevassa raportissaan *"The Inclusion of Gypsy, Roma and Traveller Children and Young People"* näin:

"Yhteiskunta on kaihtanut näiden yhteisöjen ihmisiä aivan liian kauan. Tämän vuoksi heidän keskuudessaan vallitsee kasvava epäluottamus viranomaisia kohtaan, eivätkä monet sukupolvet ole saaneet hyvää koulutusta. Lukijan voi olla vaikea edes kuvitella, miten vaikeaa oppiminen on lapsille, kun heidän täytyy jatkuvasti pelätä paljastuvansa mustalaisiksi, romaneiksi tai kiertolaiskansan jäseniksi. Meidän on luotava osallistava oppimisympäristö kaikille lapsille. Kaikkia kulttuuritaustoja on ymmärrettävä ja kunnioitettava.

Mustalais-, romani- ja kiertolaiskansojen lasten on tunnettava olonsa turvalliseksi ja rakastetuksi koulussa, ja siksi vanhempien ja oppilaiden on voitava olla ylpeitä omasta identiteetistään. Nyt kouluissa on velvollisuus edistää yhteisöllistä yhteenkuuluvuutta. Tämä on hyvin tärkeä asia. Tiedämme, että mustalais-, romani- ja kiertolaiskansojen lapset voivat menestyä koulussa aivan yhtä hyvin kuin muutkin lapset. Jotkut työtoverisi ovat peräisin näistä yhteisöistä. On tärkeää, että paikalliset viranomaiset ja koulut alkavat tehdä tiivistä yhteistyötä näiden yhteisöjen vanhempien ja lasten kanssa. Meidän on kasvatettava paikallisten viranomaisten, koulujen, vanhempien ja oppilaiden tietoisuutta ja lisättävä pyrkimyksiä tarvittavan muutoksen aikaansaamiseksi. Tämän ohjeistuksen tarkoituksena on antaa käytännön toimintaohjeita paikallisille viranomaisille ja kouluille mustalaisten, romaneiden ja kiertolaiskansojen lasten ja nuorten osallistamisen edistämiseksi. Mustalais- ja romaniyhteisöjen sekä kiertolaiskansojen historian, kulttuurin ja kielen ymmärtäminen ovat tässä avainasemassa. Tähän mennessä saadut kokemukset osoittavat, että hienovarainen osallistaminen opetusohjelmassa ja kaikkia oppilaita koskevat toimet ovat omiaan poistamaan esteitä. Käytäntöä voidaan pitää tehokkaana silloin, kun oppilas näkee, että hänen identiteettinsä hyväksytään. Lapset ja nuoret tuntevat kuuluvansa yhteisöön, he saavat uusia mahdollisuuksia ja lisää motivaatiota. Lisäksi koulussa läsnäolo ja koulumenestys paranevat".¹²

Yhdistyneen kuningaskunnan koulutilastoissa mustalaiset/romanit lasketaan omaksi luokakseen:

"Mustalaiset/romanit – tähän luokkaan kuuluvat oppilaat, jotka pitävät itseään mustalaisina ja/tai romaneina, kiertolaiskansaan kuuluvina ja/tai perinteisinä kiertolaiskansan jäseninä; brittiläisinä romaneina ja/tai mustalaisina, walesilaisina mustalaisina/kaléina ja/tai skottilaisina kiertolaiskansan jäseninä / mustalaisina tai yksinkertaisesti romaneina. Luokkaan kuuluvat kaikki etniseltä alkuperältään mustalaisia tai romaneita olevat lapset riippumatta siitä, ovatko he kiertolaisia, osaksi kiertolaisia vai onko heillä pysyvä asuinpaikka".¹³

Osallistamisen avaintekijänä pidetään siis romanilasten identiteetin hyväksymistä ja heidän edistymisensä seuraamista. Tämän periaatteen rinnalla toimii joitakin muita periaatteita. Näitä ovat esimerkiksi interventiot, jotka on suunniteltu erityisesti tämän erityisen lapsiryhmän elinolosuhteita silmällä pitäen. Esimerkiksi vuonna 2008 ilmestynyt koulu-, lapsi- ja perheasioiden ministeriön julkaisema

raportti, jossa tarkastellaan *mustalaisiin, romaneihin ja kiertolaiskansaan kuuluvien oppilaiden koulumenestyksen parantamista*, on tämän osalta merkittävä strateginen toimi.¹⁴

Yhdistyneessä kuningaskunnassa paikalliset viranomaiset ovat vastuussa opetuksen tarjoamisesta, ja jokaisella viranomaisella on suhteellisen paljon vapautta kansallisen politiikan täytäntöönpanossa. Näissä puitteissa on kuitenkin vakiomalleja "mustalaisten / romanien / kiertolaiskansaan kuuluvien" opetukseen, jonka avulla on määrää tukea EU:n romanikansalaisten lasten koulutusta. Lasten palvelujen¹⁵ hallinnollisessa rakenteessa ensisijaiset romanien kanssa työskentelevät tahot ovat Traveller Education Services (TES)¹⁶ sekä Ethnic Minority Achievement Service (EMAS). Molemmat työskentelevät EU:n romanikansalaisten lasten parissa ja tekevät yhteistyötä muiden virastojen, kuten sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa.¹⁷

Kouluikäisten lasten parissa työskentelevien TES/EMAS-palvelujen myötä koulutuspalveluiden edustajat ovat keskeisessä asemassa siinä, että he toimivat yhteyshenkilöinä muiden eri-ikäisten perheenjäsenten, esimerkiksi vanhempien, aikuisten lasten, alle viisivuotiaiden lasten sekä koulua käymättömien kouluikäisten lasten osalta. TES- ja EMAS-palveluiden sekä paikallisten kansalaisjärjestöjen edustajat ovat tärkeitä välittäjiä tiedon jakamisessa EU:n romaniperheille ja yhteyksien solmimisessa romaneihin.

Tämä on mahdollista, koska paikalliset viranomaiset voivat seurata oppilaiden etnistä alkuperää oppilaiden koulumenestystä mittaavien Pupil Level Annual School Census (PLASC) -tilastojen avulla.¹⁸ PLASC-järjestelmä otettiin käyttöön tammikuussa 2003, ja sen avulla kerätään aineistoa vakioluokkien mukaisesta etnisestä alkuperästä, johon kuuluvat mustalaiset/romanit ja irlantilaisia alkuperää olevat kiertolaiskansat. Koulujen on arvioitava näiden ryhmien osallistamiseen tähtävien politiikkojen vaikutusta.

Yhdistyneen kuningaskunnan määräykset EU:n romanikansalaisten lapsille tarjottavasta opetuksesta ovat esimerkki jäsenvaltion tasolla toimivasta hyvästä käytännöstä, joka perustuu sosiaaliseen osallisuuteen sitoutumiseen. Laajalti monikulttuuristen ja rasisminvastaisten politiikkojen sekä erityisesti "mustalaisiin/romaneihin/kiertolaiskansoihin" kohdistuvien politiikkojen avulla on mahdollista kehittää koulutuspalveluita, joiden myötä EU:n

romanikansalaisia voidaan kotouttaa ja osallistaa yhteiskuntaan.

Myönteisiä alueellisia aloitteita

Kataloniassa oleskelevia romaneita koskeva integroitu suunnitelma

Espanja tarjoaa hyvän esimerkin strategisesta aluehallinnollisesta suunnittelusta, jonka avulla voidaan tarkastella muista jäsenvaltioista kotoisin olevien romaneiden tilannetta tutkimukseen osallistuneissa maissa. Muodollisesti Espanjan valtiolla on kattava romaneita koskeva kehitysohjelma [*Programa de Desarrollo del Pueblo Gitano*], joka osaltaan ohjeistaa romaneiden osallistamisen edistämistä. Tällä ei ole ollut vaikutusta muista jäsenvaltioista kotoisin oleviin EU:n romanikansalaisiin. Aluehallinnon tasolla Kataloniassa oleskelevia romaneita koskevaa integroitua suunnitelmaa eli Katalonian suunnitelmaa [*Pla Integral del Poble Gitano a Catalunya*]¹⁹ on pidetty hyvän käytännön mallina aluehallinnon romanien osallistamiseen tähtäävästä strategisesta suunnittelusta,²⁰ joka koskee etenkin muista jäsenvaltioista kotoisin olevia Kataloniassa oleskelevia romaneita.

Katalonian suunnitelma on tutkimukseen osallistuneiden maiden osalta ainutlaatuinen, sillä se on ainoa löydetty esimerkki politiikasta, jossa muista jäsenvaltioista kotoisin olevia romaneita koskevat ongelmat liitetään aluehallinnon romaneita koskevaan strategiseen politiikkaan. Ensimmäisessä Kataloniassa oleskelevia romaneita koskevassa integroidussa suunnitelmassa vuosille 2005–2008 [*Pla integral del poble gitano a Catalunya 2005–2008*] käsiteltiin erityisesti "Itä-Euroopasta Katalonian tulevan romaniväestön" tilannetta, eli suunnitelmassa mainittiin muista jäsenvaltioista kotoisin olevat EU:n romanikansalaiset ja heidän tilanteeseensa paneuduttiin erityisesti, mikä on jo itsessään ainutlaatuinen hyvä käytäntö.²¹ Uudessa Katalonian suunnitelmassa tämän työn kehittämistä jatketaan. Hallitus on myöntänyt 3,5 miljoonan euron suuruisen vuosittaisen määrärahan suunnitelman toteuttamiseen. Tämä interventio kehittää jo olemassa olevaa EU:n romanikansalaisten parissa tehtävää työtä edelleen, ja se toimii myös

erinomaisena mallina muille alueellisille ja kansallisille hallinnoille.

Uudessa suunnitelmassa käsitellään erityisesti "Itä-Euroopan maista tulevaa romaniväestöä" neljän eri poliittisen toimenpiteen myötä. Suunnitelmassa painotetaan myös hallinnon vastuuta kaikista seuraavista toimenpiteistä sekä niihin osallistumista:

- **Toimenpide 6:** Perustetaan verkosto, joka käsittelee Itä-Euroopan maista tulevien romaneiden saapumiseen liittyviä hätätilanteita. Verkoston käyttöönotto.

Vastuullinen taho: Katalonian yhteiskunnallisen toiminnan ja kansalaisuusasioiden ministeriön maahanmuutossihteeristö

- **Toimenpide 13:** Itä-Euroopan maista tulevien romaneiden parissa työskentelevän ministeriöiden välisen komitean toiminnan koordinointi.

Vastuullinen taho: Katalonian hallinnosta ja julkishallinnosta vastaavan ministeriön kansalaistoiminnan sihteeristö

- **Toimenpide 37:** Koulutuksen tarjoaminen Itä-Euroopan maista vasta tullessiin romaniyhteisöihin tutustumiseksi (ammattilaisten koulutus).

Vastuullinen taho: Katalonian yhteiskunnallisen toiminnan ja kansalaisuusasioiden ministeriön maahanmuutossihteeristö

- **Toimenpide 39. 2.2** Itä-Euroopan maista tulevien romanioppilaiden koulumenestyksen parantaminen. Koulutuksen tarjoaminen Itä-Euroopan maista tuleville romanilapsille.

Vastuullinen taho: Katalonian opetusministeriö²².

Vaikka uuteen Katalonian suunnitelmaan liittyvien käytäntöjen arviointi on vielä liian aikaista, EU:n romanikansalaisten osallistamisen ja heitä koskevan periaatteen liittäminen laajempiin sosiaalisen osallisuuden toimenpiteisiin on hyvin tärkeää. On selvää, että kaikkialla EU:ssa tarvitaan samanlaista strategista suunnittelua liikkuvuuden vapauden osalta. **Espanjassa** yleensä ja erityisesti Kataloniassa tämä lähestymistapa liittyy myönteisesti kansalaisjärjestöjen käytännön työhön, jota EU ja maan hallitus tukevat merkittävästi. Tarinan opetus piilee siinä, että jos jäsenvaltion omien romanikansalaisten osalta toteutetaan laajamittaisia yhteiskunnallisia kotouttamistoimenpiteitä, myös muista jäsenvaltioista kotoisin olevat romanit

luultavimmin hyötyvät siitä. Tässä laajemmassa toimintakehyksessä muista jäsenvaltioista kotoisin olevien romaneiden liittäminen Katalonian suunnitelmaan on paras esimerkki hyvästä käytännöstä alueellisella tasolla.

Myönteisiä paikallisia aloitteita

Romaniperheiden kotouttaminen Cessonissa

Ranskasta on löydetty hyödyllinen malli pienen kunnan myönteisestä aloitteesta, jonka tavoitteena on kotouttaa monia EU:n romanikansalaisperheitä. Lokakuussa 2008 Melunin tribunaali määräsi 15 romanialaista romaniperhettä hädettäväksi. Perheet olivat oleskelleet Cessonin kiertolaiskansojen leiripaikalla jo useita vuosia. Cessonin kaupunki päätti kuitenkin tukea neljän 25 henkilöstä koostuvan perheen oleskelua alueellaan. Kaupunki antoi etusijan niille perheille, joiden lapset kävivät kunnallista koulua. Cessonin kaupunki sijoitti perheet uudelle alueelle ja laati suunnitelman perheiden kotouttamiseksi yhteiskuntaan.²³

Tämän aloitteen myötä Cessonin kaupunki näyttää asukkailleen, että ulkomaisten perheiden kotouttaminen on mahdollista. Kaupungin pormestarin on kerrottu sanoneen näin:

"[...] Emme voi rajoittaa yhteisvastuullisuuden politiikastamme koituvien etujen myöntämistä vain Cessonin syntyperäisille asukkaille. Kaupunki ei voi pysytellä välinpitämättömänä muualta tulevien ahdingolle, ikään kuin se, mitä muualla maailmassa tapahtuu, ei koskettaisi meitä. Yhteisvastuullisuuden nimessä kaupunginhallitus tukee näitä neljää perhettä työnhaussa, asiakirjojen laillistamisessa, asunnonhaussa ja lasten säännöllisen koulunkäynnin edistämisessä."²⁴

Kaikkien aloitteeseen osallistuvien osapuolten välillä laadittiin sopimus, jossa määritettiin kunkin osapuolen roolit ja vastuut aloitteen onnistumisen osalta, ja tämä perhehanke käynnistettiin allekirjoittamalla sopimus. Sopimus allekirjoitettiin 14. marraskuuta 2008 perheiden, kansalaisjärjestöjen yhteenliittymän Romeuropen²⁵ ja paikallisten viranomaisten edustajien läsnäollessa. Apulaispormestarin mukaan *"tämän sopimuksen oli*

ennemminkin määrä rauhoittaa Cessonin asukkaita kuin määrittää meidän työtämme romaniperheiden parissa. Olemme tunteneet nämä perheet jo useita kuukausia, emmekä ole olleet huolissamme siitä, miten he kunnioittavat tekemiään sitoumuksia.”²⁶

Aloitteeseen osallistuneet perheet, paikalliset viranomaiset ja kansalaisjärjestöt vaikuttavat hyvin tyytyväisiltä aloitteen tuloksiin. Perheet olivat joutuneet elämään vuosia epävakaisissa ja epävarmoissa oloissa. Nyt heillä on pysyvä asuinpaikka, virallista työtä ja perheiden lapset käyvät koulua. Tämä kokemus on osoittanut myös muutamille Cessonin epäluuloisille asukkaille, että ulkomaalaisten perheiden vastaanottamisesta ei aiheutunut erityisempiä ongelmia. Romaniperheiden läsnäolo kaupungissa ei ole enää puheenaihe.²⁷

Cessonin paikallisviranomaiset järjestivät 10. kesäkuuta 2009 lehdistötilaisuuden, jossa arvioitiin romaniperheiden yhteiskunnallista kotouttamista ja marraskuun 2008 sopimusta. Tilaisuuteen osallistui työnantaja, opettaja ja Romeurope-kansalaisjärjestön edustaja. Cessonin pormestari lausui tilaisuudessa näin: *”Aikoina, jolloin monet mieluummin karkottavat laittomat maahanmuuttajat kotouttamisen sijasta, näytämme, että näiden aikaisemmin hyvin epävarmoissa olosuhteissa eläneiden romaniperheiden vastaanottaminen ei ole ongelma, mikäli poliittista tahtoa on olemassa.”²⁸*

Romanien integroiminen valtaväestön asutukseen Pisassa

Vuodesta 2002 alkaen Pisan kaupungissa Italiassa on ollut käynnissä *Città sottile*-niminen ohjelma, joka toimii yhteistyössä paikallisen terveystoimiston *Unità Sanitaria Localen (USL)* ja useiden kansalaisjärjestöjen kanssa. Ohjelman toteutuksesta vastaa USL, ja sitä rahoittaa Pisan kaupunki.²⁹ Ohjelman tavoitteena on ”kehittää mahdollisuuksia sosiaaliseen osallisuuteen yhteiskunnasta voimakkaasti syrjäytyneille ihmisille, joiden asumisolosuhteet ovat erittäin huonot”.³⁰ Ohjelmassa on tarkoitus ”kehittää yhteistyössä kaupungissa asuvien romaniyhteisöjen kanssa osallistuvuutta edistävä ohjelma, jonka myötä leirit voidaan sulkea ja sosiaalista osallisuutta parantaa”.³¹ Toimenpiteitä tukee kolme romanitukihenkilöä, ja paikallisten viranomaisten, kansalaisjärjestöjen ja romaniyhteisön välillä pidetään säännöllisiä kokouksia romaneiden sosiaalisten tarpeiden kartoittamiseksi ja ohjelman tulosten seuraamiseksi. Ohjelma koskee noin 450:tä entisen Jugoslavian alueelta ja noin 40:tä Romaniasta kotoisin olevaa romanian. Ohjelmassa keskitytään aktiivisesti

asumisolosuhteidensa parantamiseen pyrkivien romaniperheiden suoraan osallistamiseen.

Ohjelma sisältää toimenpiteitä, joiden avulla autetaan muusta asutuksesta erillään olevissa, tasoltaan heikoissa ”paimentolaisleireissä” asuvia romaniperheitä löytämään muita asumismahdollisuuksia esimerkiksi vuokra-asunnoista valtaväestön keskuudesta. Perheitä autetaan paimentolaisleireistä tavallisiin asuntoihin muuttamisessa osoittamalla heille asunto. Perheiden, sosiaalipalveluiden ja vuokranantajien osallistumista tarvitaan ”sosiaaliseen sopimukseen”, jonka tavoitteena on perheen itsenäisyys, talouden suunnittelussa tukeminen vuokrasta ja muista kuluista aiheutuvien kustannusten osalta sekä ohjelmaan kuuluvan henkilökohtaisen suunnitelman laatiminen ja sen arvioiminen.

Tämän ohjelman ansiosta romaniperheitä on voitu auttaa saamaan asunto siten, että vuokrasopimus solmitaan ohjelmassa kumppaneina toimivien asunnon omistajien ja asuntoyhdistysten välillä. Asuntoyhdistykset solmivat sitten alivuokralaissopimuksen romaniperheiden kanssa. Ohjelman välityspalveluiden avulla tuetaan myös romaniperheiden pääsyä sosiaalisen asumisen ja julkisesti saatavilla olevien asuntojen piiriin, jolloin romaniperheet vastaavat kustannuksista itse.

Vuosina 2002–2007 yli 400 romanian, myös Romanian romaneita, autettiin muuttamaan pois paimentolaisleireistä. Neljä leiriä suljettiin kokonaan, ja niiden asukkaat saivat asunnon valtaväestön keskuudesta. Perheet asuvat joko vastaanottokeskuksissa tai vuokra-asunnoissa. Noin 200 lasta aloitti myös säännöllisen koulunkäynnin.³²

Hanke ei ole kuitenkaan sujunut ilman ongelmia ja vaikeuksia. On esimerkiksi raportoitu siitä, että romaniedunsaajat ovat pitäneet viranomaisten väestölaskentaan ja kartoitukseen liittyviä toimia keinona valvoa heidän elämänsä.³³ Lisäksi edunsaajat ovat pääasiassa väestölaskennan ja kartoituksen alkuvaiheessa rekisteröityjä; **Italiaan** jälkeinpäin tulleet romanit ovat usein jääneet ohjelman ulkopuolelle. Tiedotusvälineissä on myös esitetty väitteitä, että paikalliset viranomaiset olisivat käyttäneet tämän ohjelman varoja romanien palauttamiseksi Romaniaan sillä ehdolla, että he ”luopuvat” oikeudestaan vapaaseen liikkuvuuteen eivätkä palaa Italiaan tietyn ajan kuluessa.³⁴

Ohjelmaa voidaan pitää kuitenkin Italian osalta innovatiivisena, koska sen tavoitteena on selvästi päästä eroon ajatuksesta, että ”hyvin varusteltu paimentolaisleiri” olisi ratkaisu romanien asumiseen.

Eräs USL 5:n virkamies Pisassa on todennut näin: *"Hankkeen tavoitteena on 'romanileirin' eliminoiminen urbaanina ja yhteiskunnallisena käsitteenä, [...] emme halunneet perustaa paimentolaisleiriä, jossa samat ongelmat toistuisivat. Mielestämme paimentolaisleirit toimivat mehiläisiä puoleensa vetävän hunajan tavoin, sillä kun leirit on perustettu, ongelmat räjähtävät käsiin. Yritimme välttää tämän ongelman ja lähteä osallistamisen tielle. Käytettävissä olevat tiedot osoittavatkin, että nämä ihmiset voivat saada kodin ja lähettää lapsensa kouluun."*³⁵ Africa Insieme -kansalaisjärjestön mukaan *"[Positiivinen tulos] on se, että ohjelmaan osallistui satoja ihmisiä, joilla on nyt koti. Vaikka tämä toimenpide ei koske kaikkia, mielestämme on kuitenkin tärkeää, että ohjelmaan osallistui paljon ihmisiä ja että jotkut leirit voitiin sulkea."*³⁶

Toinen innovatiivinen elementti on monien institutionaalisten viranomaisten (kaupunkien, läänien ja alueiden), kansalaisjärjestöjen ja romaniyhteisön yhdenmisen lähestymistapa järjestelmällisten interventioiden toteuttamisessa. Ohjelmaan osallistuneet organisaatiot ovat käsitelleet yhteistyössä ja yhtenäisesti ongelmia, joita romanit kokevat yrittäessään hakea töitä, asuntoa, koulutuspaikkaa tai terveydenhoitopalveluita. Huomattavaa on se, että ohjelmaa toteutetaan rinnan muiden sosiaalisia välityspalveluita, työllistämisen tukea ja romanilasten koulutusohjelmia tarjoavien kansalaisjärjestöjen hankkeiden kanssa.³⁷

Tämä aloite on tärkeä ensiaskel tulevien interventioiden kannalta, mutta sen sovellettavuus muilla alueilla määräytyy sen mukaan, miten hyvin eri alojen ja hallintotasojen välillä voidaan rakentaa vahvaa ja tehokasta yhteistyötä. Siinä tarvitaan verkostoitumista ja vahvaa osallistumista sellaisilta instituutioilta, jotka voivat käsitellä monitahoisella ja järjestelmällisellä tavalla romaneiden kokemia moniulotteisia ongelmia, kun he yrittävät hakea asuntoa, töitä, koulutusta ja terveydenhuoltopalveluita.

Lasten kerjäämisen ehkäiseminen Córdobassa

Espanjassa on toteutettu useita myönteisiä aloitteita paikallishallinnon tasolla. Córdobaan kaupunki on käynnistänyt lasten kerjäämisen ehkäisemiseen tähtäävän sosiaalisen interventiohankkeen *Proyecto de Intervención Social de Calle para la atención y prevención de la Mendicidad Infantil*.³⁸ Hankkeen päätehtävänä on ottaa yhteyttä romaniäiteihin, joille

tarjotaan tietoa lasten kerjäämiseen liittyvistä seikoista ja lisätään heidän tietoisuuttaan niistä. Äideille tarjotaan myös sosiaalista tukea ja lastenhoitopalveluita, jonne he voivat viedä enintään kolmevuotiaat lapsensa ammattilaisten hoitoon siksi ajaksi kun he ovat itse kerjäämässä.

Koska romanilapset ovat saaneet paljon huomiota tiedotusvälineissä ja koska kerjääminen vaikuttaa voimakkaasti EU:n romanikansalaisten vastaanottoon kaikissa jäsenvaltioissa, tämän intervention innovatiivisuutta ei voi kyllin korostaa. Tämä hanke tarjoaa onnistuneen, muuhun kuin pakottamiseen perustuvan mallin, jonka avulla voidaan käsitellä tätä sosiaaliseen osallisuuteen sitoutumiseen perustuvaa ongelmaa.

Eräs paikallinen virkamies on sanonut, että *"huomasimme, että monet romanikerjäläisnaiset ottivat pieniä lapsia mukaansa. Monissa kaupungeissa ongelmaa on yritetty ratkaista kerjäämisen kieltävillä määräyksillä, mutta me halusimme yrittää toisenlaista ratkaisua. [...] Ajatus piilee siinä, että täällä he [lapset] pääsevät valtavaestön päivähoitopaikkoihin. Viime vuonna seitsemän lasta siirtyi [valtavaestön päivähoitopaikkoihin]"*.³⁹

Vuodesta 2004 alkaen kaupungin sosiaalipalveluiden interventiot alkoivat helpottaa romaniväestön pääsyä sosiaalituen piiriin sekä epävirallisissa asuinpaikoissa että niiden ulkopuolella. Muutamille perheille tarjottiin väliaikaista majoitusta asuntoloissa, jolloin alkoi keskustelu siitä, miten *ad hoc*-työryhmän aloittamaa työtä voitaisiin jatkaa paikallisessa maahanmuuttovirastossa. Laaja-alaisesta interventiosta ei päästy yksimielisyyteen, joten kaupungin oli pakko toteuttaa välittömiä toimenpiteitä romaniryhmän haavoittuvimpien jäsenten, nimittäin naisten ja lasten, tilanteen parantamiseksi. Tämän intervention tarkoituksena on estää lapsia osallistumasta kerjäämiseen ja tarjota tarkoituksenmukaisia tiloja lasten hoitoon ja koulutukseen.

Hankkeessa oli useita toisiinsa liittyviä tavoitteita: kaduilla lasten kanssa kerjäävien naisten löytäminen, lasten kerjäämisen estäminen ja näiden sijoittaminen tarkoituksenmukaisiin paikkoihin sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi, romaniäitien lastenhoitotaitojen parantaminen, tiedon ja neuvonnan tarjoaminen sosiaalisesta tuesta ja julkisten palveluiden piiriin pääsemisen helpottaminen sekä terveydenhoitopalvelujen saamisen takaaminen ja lasten terveyden jatkuva seuranta.

Hankkeen kohderyhmänä ovat olleet sosiaalisesti haavoittuvissa tilanteissa olevat Itä-Euroopan maista kotoisin olevat maahanmuuttajapäät, joilla on lapsia tai jotka ovat viimeisillään raskaana ja joilla ei ole asianmukaista asuntoa eikä keinoja tilanteen muuttamiseen. Käytännössä tämän intervention edunsaajia ovat olleet romanialaiset romaniäidit ja heidän lapsensa. Córdobaan kaupunki aloitti hankkeen toteuttamisen joulukuussa 2005, mistä lähtien hanke on ollut käynnissä.

Hankkeen pääasiallisia toimintatapoja ovat seuraavat:

- Kulttuurienvälisestä tukihenkilöstä ja tulkista koostuvan katupartioyksikön luominen. Yksikön tehtävänä on tunnistaa sosiaalisen riskin tilanteet ja tarjota ensi käden tietoa ja tukea kerjääville romaninaisille.
- Päivähoitopaikan luominen 0–3-vuotiaille lapsille. Hoitopaikan tavoitteena on helpottaa lasten integroimista julkisiin päivähoitopaikkoihin. Päivähoitopaikassa huolehditaan lasten perustarpeista ja myös äitien parissa tehdään lastenhoitoon liittyvää työtä esimerkiksi äideille tarjottavien tilojen osalta.
- Puhelinilmoituspalvelun kehittäminen. Palvelun avulla kaupungin viranomaisille voi ilmoittaa kerjäämiseen osallistuvista lapsista.

Näiden toimintatapojen ohella tarjolla on myös muita tukitoimia: romaneita ohjataan esimerkiksi sosiaalipalvelukeskuksiin, heille tarjotaan tietoa ja heidän tietoisuuttaan lasten kerjäämiseen liittyvistä riskeistä lisätään, heitä autetaan terveystietojen saamisessa ja heille tarjotaan tukea lääkärikäynneille, työhaastatteluihin ja asunnonhakuun.

Hankkeen interventioita koordinoidaan paikallisten sosiaalipalveluiden ja poliisin sekä kansalaisjärjestöjen kanssa myönteisiin tuloksiin pääsemiseksi.

Tähän mennessä tärkeimpiä tuloksia hankkeesta ovat seuraavat:

- Kaduilla kerjäämiseen osallistuvien lasten määrä on pienentynyt tuntuvasti, noin 85 prosenttia. Myös kerjäävien naisten määrä on pienentynyt, mutta huomattavasti vähemmän kuin lasten.
- Lapset käyvät säännöllisesti kaupungin tarjoamassa päivähoitopaikassa (*Servicio de Estancia Diurna Infantil*). Vuonna 2008 päivähoitopaikassa oli 36 lasta, ja hankkeessa työskenneltiin noin 30 äidin parissa. Päivähoidossa säännöllisesti olevien lasten

kehitys on ollut erittäin myönteistä kielitaidon ja terveyden osalta.

- Hankkeessa edistettiin myös naisten aktiivista osallistumista sosiaalikasvatuksellisiin työpajoihin, joissa käsiteltiin esimerkiksi sosiaalisia taitoja, lastenhoitoa, sukupuoliterveyttä, hygieniaa, työnsaantia jne.
- Perusterveyden vahvistaminen parantaminen etenkin sukupuoli- ja lisääntymisterveyden osalta; yhä useammat naiset hyväksyivät ehkäisyntä käytön.
- Romaniäitien auttaminen terveystietojen saamisessa. Vuonna 2008 myönnettiin 64 terveystietoa.

Valtaväestöltä saatu palaute on ollut yleisesti ottaen myönteistä. Joidenkin hankkeeseen alun perin kielteisesti suhtautuvien romaniperheiden osallistuminen ja sitoutuminen on myös huomionarvoista. Muutamat hankkeen tavoitteet täyttäneet perheet on kutsuttu osallistumaan ohjelmaan, jonka tavoitteena on kasvattaa sosiaalisesti haavoittuvassa tilanteessa olevien ulkomaalaisten tietoisuutta tilanteestaan (*Programa de Atención a Familias Extranjeras en Situación de Vulnerabilidad Social*); niin sanottua *Pisos Puente* (väliaikaiset asunnot) -hanketta hallinnoivat kaupunki ja *Fundación Secretariado Gitano* -kansalaisjärjestö.

Osallistuminen paikallisten viranomaisten toimintaan

Kuten tämän raportin perustana olleessa tutkimuksessa on todettu, muista jäsenvaltioista kotoisin olevat romanikansalaiset eivät todennäköisesti osallistu paikallisten viranomaisten, etenkin poliittikan edustajien, toimintaan.

Ranskassa romaneiden oikeuksia puolustavien kansalaisjärjestöjen yhteenliittymä *Romeurope* järjesti syyskuussa 2008 kokouksen vaaleilla vasta valittujen, kaikkia hallintotasoja edustavien paikallisviranomaisten kanssa. Kokouksen tavoitteena oli lisätä heidän tietoisuuttaan muista EU:n jäsenvaltioista kotoisin olevien romanien tilanteesta ja varmistaa, että viranomaisten edustajat tukevat tilanteen parantamiseen tähtääviä politiikkoja. Kokouksen jälkeen valitut edustajat allekirjoittivat seuraavan julkilausuman:

”Me valitut edustajat [...] olemme kohdanneet hallinnon eri tasoilla haasteita, joita Itä-Euroopan maista alueillemme tulevien romaneiden saapuminen tuo mukanaan. Olemme nähneet romaneiden

kokeman inhimillisen hädän, emmekä hyväksy passiivisuutta ja välinpitämättömyyttä [...] Euroopan unionin kansalaiselta riistetään siirtymäajan määräyksillä oikeus tehdä töitä Ranskassa, minkä vuoksi bulgarialaiset ja romanialaiset romanit eivät siis voi kotoutua yhteiskuntaan tekemällä työtä. Tällainen tilanne on vastoin ajatusta Euroopan yhdentymisestä ja se on omiaan luomaan epätasa-arvoa. Lisäksi se vaikuttaa romaneiden Ranskassa oleskeluun liittyviin laittomuuksiin ja sen myötä heidän syrjäytymiseensä [...] Pyydämme valtiota luopumaan siirtymäajan säännöksistä, jotka estävät romanialaisia ja bulgarialaisia saamasta töitä. Nämä määräykset tekevät heistä toisen luokan eurooppalaisia.”⁴⁰

Tämän mallin perustana on ajatus siitä, että tiedon ja kokemusten vaihto vertaisten välillä on uskottavampaa ja hedelmällisempää. Romeurope tuki tätä aloitetta keräämällä julkilausumaan lähes 150 allekirjoitusta paikallisilta viranomaisilta. Tämä tarjosi tärkeän lähtökohdan myönteisille interventioille.⁴¹

Kokouksien pitämistä virkamiesedustajien kanssa on jatkettu, ja niiden lisäksi on syntynyt myös jaikohanke. Ranskan pormestareiden liitto [*Association des Maires de Grandes Villes de France (AMGVF)*] on perustanut romaneita koskevan työryhmän, jonka tavoitteena on eri kaupunkien lähestymistapojen ja interventioiden yhteensovittaminen.⁴² Tämä koordinoitukomitea on kokoontunut jo kolme kertaa, ja se on nimittänyt sihteeristön, jonka toimipaikkana on Montreuilin kaupunki.

Kansalaisyhteiskunnan toimet

Johdannoksi kansalaisyhteiskunnan toimien esittelyyn on todettava tutkimuksen osoittaneen, että paljon tukevaa ja osallistavaa työtä EU:n romanikansalaisten parissa tekevät pikemminkin yksittäiset kansalaiset kuin järjestöt. Tässä mielessä kansalaisten vastuuta ja yhteisvastuullisuutta on pidettävä erittäin tärkeänä hyvänä käytäntönä: vaikka monet jäsenvaltiot tai kansalaisjärjestöt eivät osallistu romanien osallistamiseen tähtääviin hyviin käytäntöihin, monet tavalliset EU:n kansalaiset kuitenkin osallistuvat. Kun kansalaisjärjestöt osallistuvat EU:n romanikansalaisten tukemiseen, toimintaa ohjaa usein poliittinen yhteisvastuullisuus, mitä tulisi myös pitää ”hyvänä käytäntönä”.

Romeurope – romanijärjestöjen verkosto

Eräs parhaista esimerkeistä **Ranskassa** on kansalaisjärjestöverkoston nimeltä *Collectif national Droits de l'Homme Romeurope* [kansallinen ihmisoikeusryhmä Romeurope] perustaminen.⁴³ Romeurope on epävirallinen ihmisoikeus-, kiertolaiskansa- ja romanijärjestöjen yhteenliittymä, joka perustettiin Pariisissa lokakuussa 2000. Yhteenliittymän tavoitteena on parantaa Ranskan alueella oleskelevien romanimaahanmuuttajien perusoikeuksia ja taistella tämän ryhmän jäsenten Ranskassa kokemaa syrjintää ja ihmisoikeusloukkauksia vastaan. Romeurope toimii kansallisten ja paikallisten tukikomiteoiden verkostona, ja sillä on kolme päätehtävää:

- Tarkkailijan tehtävä: toimia ihmisoikeusloukkausten vahtikoirana;
- Tiedottajan tehtävä: jakaa kokemuksia ja tietoa, levittää tietoa jäsenten keskuudessa sekä kehittää työvälineitä vapaaehtoisille, ammattilaisille ja kaikille mukana oleville henkilöille;
- Neuvonantajan tehtävä: pyrkiä poistamaan romanialaisten ja bulgarialaisten työntekijöiden työllistymisrajoitteita sekä kampanjoida kaikkien EU:n kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun puolesta.

Vaikka Romeurope tukee ja edistää pääasiassa jäsentensä työtä, se järjestää myös monenlaista muuta toimintaa. Se tutkii esimerkiksi karkottamisia ja kotimaihin palauttamisia keräämällä asiaa koskevia todisteita verkostonsa avulla, lobbaa maahanmuuttoministeriötä kerättyjen todisteiden avulla ja lähettämällä asiaa koskevia kirjelmiä. Yhteistyössä eri järjestöjen kanssa Romeurope on kehittänyt myös lakimiesverkosto GISTI:n, jonka tehtävänä on EU:n romanikansalaisten karkottamisten tai palauttamisten tutkiminen.

Romeuropen mukaan oikeus oleskella Ranskassa määräytyy sen mukaan, onko henkilöllä oikeus työhön, ja koska oikeutta työhön rajoitetaan edelleen, bulgarialaisten ja romanialaisten romaniasukkaiden olosuhteet **Ranskassa** eivät ole juuri muuttuneet sen jälkeen, kun heistä tuli EU:n kansalaisia. Itse asiassa joidenkin romanien osalta elämästä on tullut hankalampaa. Erään Romeuropen työntekijän mukaan ”ennen vuotta 2007 romanialaisia ja bulgarialaisia romaneita pidettiin ’ulkomaalaisina’. Jos he halusivat jäädä Ranskaan, he hakivat oleskelulupaa. Sitä varten oli tietty menettely, jota he

noudattivat. Käytännössä romanit tiesivät, mitä tulee tehdä, jos halusi jäädä Ranskaan, kuten muissakin maissa. [Bulgarian ja Romanian] EU:hun liittymisen ja vapaan liikkuvuuden direktiivin seurauksena oleskelulupa ei ole ollut enää pakollinen vuoden 2007 jälkeen. Tämän seurauksena paikallinen viranomaisen tulkitsee usein tämän tarkoittavan, että he [romanit] eivät voi hakea oleskelulupaa. Tässä asiassa EU:n romanikansalaisilla ei ole mitään muutoksenhakukeinoja. Tällä hetkellä he pääsevät sisään ranskalaiseen yhteiskuntaan ainoastaan työn kautta, ja työnsaanti taas ei ole helppoa romanialaisia ja bulgarialaisia koskevien rajoitusten vuoksi.”⁴⁴ Romeurope on seurannut muista jäsenvaltioista kotoisin olevien romaneiden ihmisoikeustilannetta, josta on laadittu kattava raportti.⁴⁵

Tutkimuksessa ei tunnistettu muita tämäntapaisia kansalaisjärjestöinterventioita toisissa jäsenvaltioissa, joten opittavaa on siis paljon: *”Pariisin lähiöiden romanit halusivat järjestää mielenosoituksen kaksi kuukautta ennen [bulgarialaisten ja romanialaisten] työllistymisen rajoitusten voimassaolon jatkamista koskevan päätöksen tekoa. Romeurope auttoi romaneita järjestämällä bussin, kuljetuksen, kaikki logistiset yksityiskohdat sekä mielenosoitusluvan ja mainosti tapahtumaa ympäri maata verkoston avulla. Vaikka romanit eivät yleensä halua esiintyä kovin näkyvästi, tähän tapahtumaan he osallistuivat sankoin joukoin. Ja tällä kertaa he vaativat näkyvästi oikeutta tehdä työtä, sitä, että heille annettaisiin mahdollisuus päästä virallisille työmarkkinoille. He osoittivat mieltään Ranskan kansalliskokouksen, työministeriön ja Euroopan komission Ranskan-edustuston edessä. Paikalla oli yhteensä 300 romania ja 150 kansalaisjärjestön edustajaa. He järjestivät tapaamisia Euroopan komission edustuston kanssa. Edustusto pyysi, että se saisi esteistä tarkoin eritellyn raportin, jonka joukko edustuston työntekijöitä esittelisi myöhemmin Euroopan komissiolle.”⁴⁶*

Itä-Euroopan maista kotoisin olevien romaneiden kotoutumisen edistäminen

Espanjassa toimiva Fundación Secretariado Gitano (FSG) on kehittänyt kattavan toimintamallin EU:n romanikansalaisten saapumista varten. Toimintamalli voi olla käyttökelpoinen hyvän käytännön malli kansalaisjärjestöille.⁴⁷ Itä-Euroopan maista kotoisin olevien romaniryhmien kotoutumista edistävä ohjelma (*Programa de fomento de la integración del colectivo gitano inmigrante procedente de países del Este de Europa*)⁴⁸ on kenties paras esimerkki

jäsenvaltioiden tämänhetkisistä kansalaisjärjestöjen toimintamalleista. Eräs ohjelman kiinnostavimmista piirteistä on rahoitus, jota myöntävät EU:n, jäsenvaltion sekä alue- ja paikallishallinnon lisäksi myös yksityiset tahot eli säästöpankit.⁴⁹ Koska ohjelmaa ei ole koordinoitu jäsenvaltion tasolla, se ei ole ollut ”lippulaivaohjelma”, ja koska työtä on tehty paikallisesti, ohjelman näkyvyys on ollut suhteellisen heikkoa.

Vuonna 2006 FSG aloitti pilottiohjelman, jonka kohteena olivat Itä-Euroopasta **Espanjaan** saapuvat romaniyhteisöt. Tämä oli järjestölle uudenlainen haaste ja uusi kokemus, koska se oli toiminut siihen saakka vain espanjalaisten romanien parissa. Tällä hetkellä institutionaalinen osallistuminen on huomioitu erityisessä interventiotoiminta-alueessa (Interventiotoiminta-alue 4: Työ Itä-Euroopasta kotoisin olevien romanien parissa), joka sisältyy FSG:n strategiseen suunnitelmaan vuosille 2009–2013.⁵⁰ Ohjelman päätavoitteena on edistää romanimaahanmuuttajien täysimittaista sosiaalista osallisuutta Espanjassa. Tätä varten FSG solmi suhteet romanitulokkaisiin ja arvioi heidän tilannettaan. Tämän jälkeen järjestö määritteli romaneiden tärkeimpien tarpeiden mukaiset toimintatavat, joiden avulla voitiin muun muassa parantaa heidän asumisolosuhteitaan. Järjestö auttoi romaneita julkisten ja yksityisten palveluiden saamisessa niissä kaupungeissa, joissa he asuvat. Ohjelma käynnistettiin viidessä Espanjan kaupungissa, ja tällä hetkellä ohjelman mukaisia toimenpiteitä toteutetaan Alicantessa, Valenciassa, Barcelonassa, Avilésissa, Ovedossa, Madridissa, Córdobassa, Málagaassa ja Burgosissa. FSG harkitsee laajentavansa ohjelmaa tulevaisuudessa.

Interventiossa painotetaan tukitoimia neljällä keskeisellä alueella: alkuvaiheen, koulutuksen, asumisen ja työllistymisen tukeminen. Romaneiden auttaminen palvelujen saamisessa on hyvin keskeistä, koska se auttaa myös luottamuksen rakentamisessa. Tämä prosessi on intensiivinen ja samalla myös hyvin joustava. Tällä hetkellä tukitoimien keskeisenä tavoitteena on ylittää romaneiden ja julkishallinnon laitosten, hyvinvointipalveluiden ja yleensä valtaväestön välinen kuilu. FSG:n ulkomaalaisten romanien kanssa työskentelyyn erikoistunut henkilökunta (yksi kokopäiväinen hanketyöntekijä kussakin kaupungissa; poikkeuksena Barcelona, jossa työntekijöitä on neljä) määrittävät asiakkaidensa tarpeet ja vaatimukset ja auttavat heitä pääsemään rekisteröinti- ja peruspalvelujen piiriin. Yhdessä muiden FSG-ohjelmien (sekä muiden palveluiden ja instituutioiden kanssa) FSG toimii seuraavilla alueilla: hallinnollisen tilanteen laillistamiseen liittyvä tiedotus,

neuvonta ja ohjaaminen sekä eri menettelyissä avustaminen; perusoikeuksien, kuten terveystietojen myöntämisen, terveydenhoitopalveluiden saamisen, lasten kouluunpääsyn varmistamisen ja etuisuuksien saamisen edistäminen; itsenäisyyden edistäminen esimerkiksi lukutaito- ja kielikurssien avulla sekä tietoisuuden lisääminen etenkin sosiaalipalvelujen sekä koulutus- ja terveydenhoitopalveluiden ammattilaisten keskuudessa.

Romanilasten **koulutus** on erittäin tärkeä painopistealue. Tähän liittyviä toimenpiteitä ovat tietoisuuden lisääminen romanivanhempien keskuudessa ja koulukeskuksissa, kouluun ilmoittautumisessa ja kouluun liittyvien etuisuuksien hakemisessa (esimerkiksi ilmaiset ateriat) avustaminen, koulunkäynnin seuraaminen ja yhteistyö opetuksen asiantuntijoiden kanssa (esimerkiksi psykologis-pedagogiset neuvontayksiköt) sekä aktiivinen osallistuminen koordinoituihin mekanismeihin, kuten koulupoissaoloihin liittyviin kuulemiin. Tulokset ovat olleet toistaiseksi hyvin vakuuttavia, ja sadat muista jäsenvaltioista kotoisin olevat romanilapset käyvät menestyksellisesti ja säännöllisesti koulua. Myös koulukeskuksissa ja opettajakunnassa vallitsevat asenteet ovat muuttuneet myönteisemmiksi.

Kunnollisen ja asianmukaisen asunnon saaminen on muista jäsenvaltioista kotoisin oleville romaneille toinen tärkeä painopistealue, vaikka monin paikoin esiintykin ohjelman keinoin ylityksittäviä esteitä (esimerkiksi riittävien tulojen tai edullisten asuntojen puute jne.). Ohjelman työntekijät auttavat edunsaajia asuntojen hakemisessa, vierailevat silloin tällöin romanien asunnoissa ja arvioivat niiden kuntoa, neuvovat vuokrasopimusten tekemisessä, auttavat asumistukien hakemisessa ja tarjoavat neuvontaa häätötapauksissa. Tietystä paikallisesta kontekstista, kuten Córdobassa, FSG työskentelee yhteistyössä kaupungin kanssa "väliaikaisten asuntojen" ohjelmassa, jossa tarjotaan väliaikaista majoitusta vuokra-asunnoissa, kuukausittaista toimeentulotukea ja sosiaalitukea niille romaniperheille, jotka sitoutuvat sosiaaliseen osallisuuteen ja työelämään integroimiseen tähtäävään prosessiin.

Espanjassa työmarkkinoille integroimiseen tähtäävät **työllistämistoimet** on sijoitettu Espanjan hallituksen Euroopan sosiaalirahaston vuosien 2007–2013 toimintaohjelman mukaiseen alueidenvälisen syrjäytymisen torjuntaohjelmaan [*Programa Plurirregional de Lucha Contra la Discriminación*], jota hallinnoiva viranomais on työ- ja maahanmuuttoministeriö. **Monet välittäjänä**

toimivat tahot (sekä julkiset että yksityiset) toteuttavat ohjelman erillisiä osia. FSG on yksi näistä tahoista, ja se toteuttaa romaniväestöön koskevaa erityisosaohjelmaa *Programa Acceder; FSE 2007–2013 – Acciones dirigidas a la población gitana* [Acceder-ohjelma: ESF 2007–2013 – romaniväestöä koskevat toimenpiteet], joka käynnistyi jo rakennerrahaston edellisellä kaudella (2000–2007). Ohjelma sisältää romanimaahanmuuttajia käsittelevän jakson kappaleessa "Tausta ja tilanne" sekä toimintamallin suunniteltuja toimenpiteitä käsittelevässä kappaleessa Akseli 3 – Toimenpide 2.5 "Romanimaahanmuuttajien yhteiskunnallisen ja taloudellisen integroimisen edistämiseen tähtäävät toimenpiteet".⁵¹ Työllistymiseen liittyvät toimenpiteet ovat pääasiassa neuvontaa, sosiaalisten taitojen ja esiintymistaitojen koulutusta, ammattikoulutusta, välittäjänä toimimista mahdollisille työnantajille sekä työhaussa auttamista. Joulukuuhun 2008 mennessä noin 1 500 romanimaahanmuuttajaa oli osallistunut ohjelman eri toimenpiteisiin. Näistä 94 prosenttia oli Romanian romaneja ja loput Bulgarian ja Bosnian romaneja.

Ohjelma tarjoaa varteenotettavaa oppia esimerkiksi tarpeiden arvioinnista, joka helpottaa moniulotteisen näkökulman kehittämistä, sekä hyvän koordinoinnin ja yhteistyön merkityksestä julkisten ja yksityisten sidosryhmien välillä.

Todellisen vaikutuksen aikaansaamiseksi suoran intervention on kuljettava käsi kädessä institutionaalisen toiminnan kanssa, ja lobbaamisen tehtävänä on lisätä tietoisuutta ja edistää julkista vastuuta muista jäsenvaltioista kotoisin olevien EU:n romanikansalaisten sosiaalisesta osallisuudesta. Tämänkaltaisen julkisen sitoutumisen on toimittava kaikilla hallinnon tasoilla – jäsenvaltion sekä alue- ja paikallishallinnon tasoilla – kunkin tason toimintavaltuuksien ja vastuiden mukaisesti.

FSG on onnistunut luomaan erittäin läheiset, molemminpuoliseen luottamukseen perustuvat suhteet romaniyhteisöihin. *Katupartioinnin* lisäksi työntekijät ovat myös matkustaneet Romaniaan tutustumaan tukemiensa romaniryhmien kotipaikkoihin. Tämän ansiosta he ovat saaneet tärkeitä näkökulmia romaneiden todellisiin tarpeisiin, ja romanit ovat hyväksyneet työntekijöiden ehdottamia toimenpiteitä. Nämä työskentelytavat voivat olla virikkeenä muille samankaltaisille toimille.

Ohjelma osoittaa myös, miten tehokkaasti Euroopan unionin sosiaalirahastoja, kuten Euroopan sosiaalirahastoa (ESR), voidaan hyödyntää muista jäsenvaltioista kotoisin olevien EU:n romanikansalaisten eduksi. Lisäksi ohjelma on

onnistunut saamaan lisää rahoitusta valtion eri laitoksista kaikilta tasoilta. Näiden tahojen kanssa on allekirjoitettu sopimuspöytäkirjat. Vaikka nämä laitokset osallistuvat ohjelmaan vain taloudellisina tukijoina, tietoisuus EU:n romanikansalaisten ongelmista niiden keskuudessa kuitenkin kasvaa, mikä puolestaan edistää asteittaista asennemuutosta Espanjassa oleskelevia EU:n romanikansalaisia kohtaan. Esimerkkinä tästä mainittakoon, että Katalonian presidentti lähetti FSG:n aluejohtajalle toukokuussa 2009 kirjeen, jossa hän antoi FSG:lle tunnustusta ja onnitteli järjestöä ohjelman toteuttamisesta.

”Oikeus koulunkäyntiin, oikeus tulevaisuuteen”

Italiassa St. Egidion kansalaisjärjestöyhteisön järjestämä hanke ”Oikeus koulunkäyntiin, oikeus tulevaisuuteen” [*Diritto alla scuola, diritto al futuro*] on toiminut vuodesta 2008 alkaen Roomassa. Hankkeen tavoitteena on tukea kaupungin kuuden hallintopiirin alueilla virallisissa ja epävirallisissa siirtokunnissa asuvien romani- ja mustalaislasten ja perheiden koulutusta ja sosiaalista osallisuutta.⁵² Tähän mennessä hankkeesta on tarjottu tukea lähes 1 250 henkilölle. Hanketta rahoittaa Italian hallitus. Vaikka hanke ei kohdistu ainoastaan romanilapsiin, hyvin monet heistä ovat saaneet siitä apua.

Hankkeen keskeisiä tavoitteita ovat esimerkiksi katukerjäämisen ehkäiseminen, koulusta syrjäytymisen ehkäiseminen sekä romani- ja mustalaisoppilaiden täysimittaisen kouluelämään osallistumisen edistäminen, suvaitsemattomuuden ehkäiseminen ja rinnakkailon edistäminen.

Toimenpiteisiin lukeutuvat romani- ja mustalaislasten seuranta ja tukeminen, stipendit, romanivanhempien ja -perheiden osallistumista edistävät toimet, tietoisuuden lisääminen romanienvastaisten asenteiden kitkemiseksi sekä sosiaalisen avun interventiot. Romanitukihenkilöt toimivat koulujen, laitosten ja romanivanhempien välisen vuorovaikutuksen helpottajina.

Hankkeen ansiosta St. Egidion yhteisö havaitsi ongelmia, jotka liittyivät osaksi hankkeen ”kokeellisuuteen”, minkä vuoksi vei paljon aikaa ja energiaa saada koulut ja opettajat ymmärtämään ja havaitsemaan romani- ja mustalaislasten tarpeet sekä varmistaa romaniperheiden täysimittainen ja suora osallistuminen. St. Egidion yhteisö toi julki huolensa hankkeen jatkamisesta, koska hallituksen rahoitus oli

riittämätöntä ja kestoltaan rajallista. Tämän 18 kuukautta kestävä hankkeen budjetti on 200 000 euroa ja 90 prosenttia rahoituksesta tulee hallitukselta. Loppuosasta vastaa kansalaisjärjestö. Ei tiedetä, mitä tapahtuu ensimmäisen 18 kuukauden jakson jälkeen. Lisäksi St. Egidion yhteisö totesi, että täyden tuen saamisessa kouluilta oli myös jonkin verran ongelmia; se on kuitenkin ratkaisevaa hankkeen täyden onnistumisen kannalta. St. Egidion yhteisö pitää hanketta kuitenkin helposti siirrettävänä ja erittäin tärkeänä, koska sen tavoitteena on ”parantaa lasten koulumenestystä suorilla menetelmillä, ja hanketta on helppo soveltaa ilman ’etnisiä raja-aitoja’ kaikista kulttuureista kotoisin olevien oppilaiden keskuudessa”.⁵³

Neighbourhood Management Group – naapuruston yhteistyöryhmä

Yhdistyneessä kuningaskunnassa Skotlannin Glasgowissa toteutettiin *Govanhill Neighbourhood Management Group* -niminen Oxfam-hanke, jonka kohteena olivat erityisesti EU:n romanikansalaiset. Glasgowin kaupunginvaltuusto myönsi hankkeelle menestyspalkinnon romaniyhteisön parissa tehdyn työn ansiosta. Avustusjärjestö Oxfamin mukaan: ”Kun muutama tuhat romanialkoi asettautua Glasgowiin viisi vuotta sitten, oli odotettavissa haasteita. Romanit olivat tulleet Yhdistyneeseen kuningaskuntaan paremman elämän toivossa Itä-Euroopassa kokemansa vainon ja köyhyyden ajamina. Heillä oli vain vähän rahaa, ja he osasivat vain vähän englantia. He eivät tieneet, miten saisivat tarvitsemaansa apua; he joutuivat työnantajien riiston ja joidenkin paikallisten asukkaiden vihamielisyyden kohteeksi. Vuonna 2006 Oxfam ja paikalliset terveysviranomaiset päättivät ottaa Glasgowin romaniyhteisöstä kaksi henkilöä töihin tarjoamaan neuvontaa ja auttamaan muita palvelujen saamisessa. Samalla kun halusimme tarjota tukea romaneille, halusimme auttaa heitä myös puolustautumaan naapuruston ja paikallisen yhteisön kielteisiä asenteita vastaan ja varmistaa, että paikallinen julkishallinto vastaa romaniyhteisön tarpeisiin. Ajan myötä hankkeeseen osallistui yhä enemmän ihmisiä. Useiden neuvottelujen jälkeen perustettiin lopulta Govanhill Neighbourhood Management Group -niminen ryhmä, joka on julkisen sektorin, paikalliset hyväntekeväisyysjärjestöt, Oxfamin ja yhteisön jäsenet yhdistävä yhteistyöryhmä.”⁵⁴

Hanke kokosi eri sidosryhmiä yhteen kehittämään paikallista aluetta ja tukemaan uutta yhteisöä. Kun kaikki istuivat yhden pöydän ääressä ja sitoutuivat

toimimaan kohderyhmän hyväksi, voitiin varmistaa, että romaniperheet pääsivät terveydenhoitopalvelujen piiriin ja että romanilapsille alettiin tarjota koulussa tukea. Ryhmä on tuonut esiin myös huonoihin työnantajiin liittyviä huolenaiheita ja auttanut eri ihmisten välisen ymmärryksen rakentamisessa. Yhteisön osallistuminen on vaikuttanut romaneihin ja laajempaan Govanhillin yhteisöön merkittävästi. Erään Oxfamin tiedottajan sanoin *“...On hienoa, että on esimerkkejä paikallishallinnosta, joka on sitoutunut kumppaneiden ja yhteisöjen kanssa työskentelemiseen. Edessämme on vielä pitkä tie, mutta Govanhillissä suunta on oikea”*.⁵⁵

Eteenpäin

Tässä raportissa esitellyt myönteiset aloitteet ovat vain pieni valikoima eri puolilla Euroopan unionia toteutetuista hankkeista, joiden tavoitteena on edistää romaneiden integraatioita myös tai nimenomaisesti muista EU:n jäsenvaltioista kotoisin olevien romaneiden osalta.

Paikalliset aloitteet voivat olla yhtä tärkeitä kuin laajamittaisemmatkin aloitteet juuri sen vuoksi, että ne ovat pieniä ja niissä kehitetään arvokkaita integroituvia mikrotason strategioita, jotka toimivat todellisten ihmisten tasolla yleisten “romaneihin” liittyvien abstraktien ajatusten sijasta. Juuri tällä mikrotasolla paikalliset kansalaiset ja viranomaiset oppivat tuntemaan yksittäisiä romaniperheitä ihmisinä ja tulemaan toimeen heidän kanssaan, mikä on omiaan lisäämään empatiaa ja myötämielisyyttä.

Myönteisillä aloitteilla on hyvä mahdollisuus onnistua, mikäli ne täyttävät kolme keskeistä ehtoa:

- **Ensimmäinen ehto on se, että kaikkien sidosryhmien, erityisesti paikallisten viranomaisten, jäsenvaltioiden viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen on tehtävä tiivistä yhteistyötä, johon myös edunsaajat, tässä tapauksessa romanit, on otettava mukaan** niin hankkeiden suunnitteluun kuin toteutukseenkin. Tämä toimii erityisen hyvin sellaisessa kontekstissa, jossa “isäntäyhteisöjen”

kansalaisten toiveet ja kokemukset otetaan myös huomioon.

- **Toinen ehto on se, että noudatetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa toteutetaan toisiinsa liittyviä toimia yhteiskunnallisen elämän monella eri alueella** etenkin työllistymisen, koulutuksen, asumisen, terveydenhoitopalvelujen jne. osalta. Vain yhdelle alueelle kohdistettu toimenpide ei todennäköisesti onnistu yhtä hyvin.
- **Kolmas ehto on se, että rakentavat kumppanuudet yhdistävät hallinnon alakohtaiset ja monialaiset tasot.** Mitä aktiivisempaa “yhteenliitetty hallinto” on ja mitä tiiviimpää lakisääteisen, vapaaehtoisen ja yhteisöllisen sekä ylikansallisen, kansallisen, alueellisen ja paikallisen hallinnon yhteistyö on, sitä todennäköisemmin toimintaohjelman tuloksena on myönteistä, kokonaisvaltaista ja osallistamista edistävää palvelua EU:n romanikansalaisille.

Tutkimuksessa määritetyt myönteiset aloitteet perustuivat suurelta osin ad hoc -toimintatapaan; ne olivat vain harvoin osa kattavaa kansallista tai alueellista strategiaa.

Koska muista EU:n jäsenvaltioista kotoisin olevilla romaneilla on tarve kotoutua vastaanottaviin yhteisöihin, EU:n laajuinen puitestrategia romanien osallistamiseksi on hyvin tärkeä. Strategiassa olisi määritettävä yhteiset vähimmäisvaatimukset sekä syntyperäisten romanien että maahanmuuttajaromanien tilanteen osalta kaikissa jäsenvaltioissa. EU:n rakennerahastoja ja Euroopan sosiaalirahastoja olisi hyödynnettävä keskeisinä rahoitusmekanismeina.

Euroopan unioni ja jäsenvaltiot voisivat hyödyntää Espanjan mallia, jossa rakennerahastoja käytetään romaneiden, myös muista jäsenvaltioista kotoisin olevien romanien, kotouttamisohjelmiin. Kahdestatoista jäsenvaltiosta koostuvan EURoma-verkoston työ, jonka perusteella on päätetty edistää rakennerahastojen käyttöä romaniväestöä koskevien politiikkojen tehokkuuden parantamisessa ja heidän sosiaalisen osallisuutensa edistämiseksi, on tässä yhteydessä tietysti keskeistä.⁵⁶

Myönteisten aloitteiden valitsemista ohjasivat monenlaiset perusteet. Aloitteiden tuli esimerkiksi:

- parantaa syrjintätilannetta ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia;
- osoittaa lakien ja politiikkojen myönteinen vaikutus muista EU:n jäsenvaltioista kotoisin olevien romanien sosiaaliseen osallisuuteen;
- olla pitkäkestoisia;
- olla siirrettävissä myös muissa jäsenvaltioissa toteutettaviksi;
- ottaa romanit tai romanijärjestöt mukaan hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen;
- saada myönteistä palautetta romaneilta;
- keskittyä muista jäsenvaltioista kotoisin oleviin romaneihin liittyviin huolenaiheisiin;
- käsitellä erityisesti romaninaisia, -lapsia, -vanhuksia ja vammaisia henkilöitä koskevia ongelmia romanipolitiikoissa ja yleisissä sosiaalisen osallisuuden politiikoissa sekä
- tarjota näyttöä hallinnon eri tasojen ja kansalaisyhteiskunnan tiiviistä yhteistyöstä.

Loppuviitteet

- 1 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta.
- 2 Euroopan komission (2009) tiedonanto Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella annetun direktiivin 2004/38/EY täytäntöönpanoa ja soveltamista koskevasta ohjeistuksesta, Bryssel, KOM(2009) 313/4, s. 8–9.
- 3 Euroopan komissio, "Moving and residing freely inside the EU: making this fundamental right a practical reality", http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc_citizenship_movement_en.htm (4.10.2009)
- 4 Katso EURES osoitteessa: <http://ec.europa.eu/eures/home.jsp?lang=en> (02.11.2009)
- 5 Katso "Mikä on sinun Eurooppasi – kansalaiset" osoitteessa <http://ec.europa.eu/youreurope/nav/fi/citizens/index.html> (20.10.2009)
- 6 37 artiklassa "Edullisemmat kansalliset säädökset" todetaan, että "tämän direktiivin säännökset eivät vaikuta sellaisiin jäsenvaltion lakeihin, asetuksiin tai hallinnollisiin määräyksiin, jotka ovat tämän direktiivin piiriin kuuluvien henkilöiden kannalta edullisempia".
- 7 Milieu Ltd ja Europa Institute (2008) Conformity Study for Spain: Directive 2004/38/EC, saatavana osoitteessa http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/citizenship/movement/doc/spain_compliance_study_en.pdf (29.9.2009)
- 8 Spain/Real Decreto 240/2007 (16.2.2007)
- 9 Milieu Ltd & Europa Institute (2008) Conformity Study Directive 2004/38/EC for Spain, s. 5
- 10 Department for Children, Schools and Families (2009) School Admissions Code, London; DSCF. p.22, <http://www.dcsf.gov.uk/sacode/downloads/SchoolAdmissionsCodeWEB060309.pdf> (8.9.2009)
- 11 Tšekkiläisen romaniperheen haastattelu, Manchester, Yhdistynyt kuningaskunta, 7.4.2009
- 12 Department for Children, Schools and Families (2008) The Inclusion of Gypsy, Roma and Traveller Children and Young People Nottingham: DfES Publications, s. 5-6, <http://publications.teachernet.gov.uk/eOrderingDownload/Inclusion%20of%20Gypsy%20Roma.pdf> (09.09.2009)
- 13 Department of Schools, Children and Families (2008) The Inclusion of Gypsy, Roma and Traveller Young People Nottingham: DSCF. s.10, saatavana osoitteessa: <http://publications.teachernet.gov.uk/eOrderingDownload/Inclusion%20of%20Gypsy%20Roma.pdf>
- 14 Department of Schools, Children and Families (2008) Raising the achievements of Gypsy, Roma and Traveller pupils, Nottingham: DSCF, <http://publications.teachernet.gov.uk/default.aspx?PageFunction=productdetails&PageMode=publications&ProductId=DCSF-00102-2008&>
- 15 Englannissa kaikkien lapsia koskevista palveluista vastaavien viranomaisten on huolehdittava yhteistyön edistämisestä a) viranomaisten, b) kunkin viranomaisen asianmukaisten kumppaneiden ja c) muiden viranomaisen tarkoituksenmukaisia pitävien henkilöiden tai tahojen kanssa. Tämä koskee kaikkia henkilöitä tai tahoja, jotka harjoittavat toimintaa lapsia koskevissa toimissa tai osallistuvat niihin viranomaisen vastuualueella. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/ukpga_20040031_en_3 (23.10.2009)
- 16 Traveller Education Servicen perustehtävänä on edistää esteetöntä pääsyä ja täysimittaista osallisuutta valtaväestön koulutukseen. Rotujen välisistä suhteista [muutos] annettu laki vuodelta 2000 velvoittaa koulut poistamaan laittoman rotusyrjinnän ja edistämään yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja hyviä rotujen välisiä suhteita tehtävänsä. Tämä koskee myös mustalaisia ja irlantilaisperäisiä kiertolaiskansoja, jotka ovat tunnustettuja etnisiä vähemmistöjä. Kaikissa kouluissa kaikkialla voi olla mustalais- ja romanioppilaita tai kiertolaiskansaan kuuluvia oppilaita. Mustalais-, romani- ja kiertolaiskansaan kuuluvien lasten koulumenestyksen parantaminen on jokaisen kasvatusjärjestelmässä työskentelevän vastuulla, ja se on lisäksi merkittävä osoitin koulutukseen liittyvän ja sosiaalisen syrjäytymisen torjumiseen tähtävien poliitikkojen tehokkuudesta. Mustalaiset, romanit ja irlantilaisperäiset kiertolaiskansat hyväksytään etnisiksi ryhmiksi, ja laillisina etnisinä vähemmistöyhteistönä ne ovat rotujen välisistä suhteista annetun lain piirissä.
- 17 Perusterveydenhoitoa hallinnoivat perusterveydenhoitosäätiöt (Primary Care Trusts, PCT:t). Englannissa on noin 152 PCT:tä, joista kukin vastaa yhdestä paikallisesta alueesta. <http://www.nhs.uk/chq/Pages/1078.aspx?CategoryID=68&SubCategoryID=153> (22.10.2009)
- 18 Tammikuussa 2003 suoritetussa oppilaiden suoritustason tilastoinnissa kerätään aineistoa etnisestä alkuperästä, myös mustalaisista, romaneista ja irlantilaisperäisistä kiertolaiskansoista. Koulujen on arvioitava näiden ryhmien osallistamiseen tähtävien poliitikkojen vaikutus. Koska mustalaiset, romanit ja irlantilaisperäiset kiertolaiskansat on niputettu samaan luokkaan, heitä on mahdotonta erotella siten, että esiin saataisiin maahanmuuttajaromanien lasten tai perheiden tarpeet. Samassa mekanismissa on otettu 1. tammikuuta 2007 alkaen huomioon myös oppilaan ensimmäinen kieli. Suoritustason tilastoinnissa on mahdollista ristiintaulukoida etnisiä alkuperää koskevia tietoja muihin oppilaita koskeviin tietoihin, esimerkiksi koulumenestykseen. Aineistoa koulumenestyksestä kerätään alaluokilla 1, 2 ja 3, ja tiedot ristiintaulukoidaan oppilaan etnisen alkuperän kanssa. On myös mahdollista ristiintaulukoida ensimmäistä kieltä koskevat tiedot koulumenestykseen ja muihin tietoihin.

- ¹⁹ Generalitat de Catalunya (2009) Pla Integral Del Poble Gitano a Catalunya 2009–2013, Departament de Governació i Administracions Públiques, Secretaria d'Acció Ciutadana
- ²⁰ ETYJ (2008) Sustainable Policies for Roma and Sinti Integration, Supplementary Human Dimension Meeting Final Report 10. – 11, heinäkuuta 2008, Wien, sivut 10 ja 26 http://www.osce.org/documents/odhr/2008/10/33484_en.pdf (20.10.2009)
- ²¹ Pla integral del poble gitano a Catalunya 2005-2008, sivut. 271, 274 ja 275, saatavana osoitteessa: http://www.gencat.cat/governacio-ap/ACCIO_CIUADANA/DOCS-FORMULARIS/Pla_poble_gitano.pdf (23.10.2009)
- ²² Generalitat de Catalunya (2009) Pla Integral Del Poble Gitano a Catalunya 2009-2013, Departament de Governació i Administracions Públiques, Secretaria d'Acció Ciutadana, sivut 292, 294, 302 ja 304
- ²³ Katso "Intégration en bonne voie pour les Roumains", La République de Seine-et-Marne (15.6.2009)
- ²⁴ M. Legrand (2008) "La ville et quatre familles roms s'engagent à coopérer", Le Parisien (17.11.2008)
- ²⁵ Katso www.romeurope.org (22.10.2009)
- ²⁶ Katso "Intégration en bonne voie pour les Roumains", La République de Seine-et-Marne (15.6.2009)
- ²⁷ Katso "Intégration en bonne voie pour les Roumains", La République de Seine-et-Marne (15.6.2009)
- ²⁸ Lainaus Romeuropen edustajan haastattelusta, Pariisi, Ranska, 4.6.2009. Katso myös (2009) "La ville et quatre familles roms s'engagent à coopérer", Le Parisien (17.11.2008) ja "Invitation à la presse Conférence de presse sur l'intégration de familles roumaines à Cesson, Hôtel de Ville, 10 juin 2009", tutkijan arkistossa..
- ²⁹ Paikallishallinnon virkamiehen haastattelu, Pisa, Italia 20.3.2009
- ³⁰ A. Sconosciuto, A. Minghi (toim.), Thin Cities - Programme of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory- Summary of the project 2002–2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002–2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007 http://www.anci.it/Contenuti/Allegati/presentazione_citta_sottili_2007.doc (22.10.2009)
- ³¹ A. Sconosciuto, A. Minghi (ed), Thin Cities - Programme of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory- Summary of the project 2002-2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002-2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007
- ³² A. Sconosciuto, A. Minghi (toim.), Thin Cities - Programme of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory- Summary of the project 2002–2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002–2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007
- ³³ Lisäksi monien entisen Jugoslavian alueelta kotoisin olevien romanien laillinen status ja nykyisestä maahanmuuttajalainsäädännöstä johtuva laillistamismahdollisuuksien puute "aiheuttaa suuria vaikeuksia ja se myös rajoittaa itsenäisyyteen ja osallisuuteen tähtääviä hankkeita". A. Sconosciuto, A. Minghi (toim.), Thin Cities - Programme of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory - Summary of the programme 2002–2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio - Sintesi del Programma 2002–2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007
- ³⁴ "Italy: Mayor "pays" Roma-Gypsies to leave the city" ADNkronos International, 21.5.09 <http://www.adnkronos.com/AKI/English/Security/?id=3.0.3342187830>
- ³⁵ Paikallishallinnon virkamiehen haastattelu, Pisa, Italia, 20.3.2009
- ³⁶ A. Sconosciuto, A. Minghi (toim.), Thin Cities - Project of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory- Summary of the project 2002–2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002–2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007
- ³⁷ Hankkeet on esitelty teoksessa A. Sconosciuto, A. Minghi (ed), Thin Cities - Project of the Municipality of Pisa with the Roma community in the territory- Summary of the project 2002-2007 ("Le città Sottili – Programma della Città di Pisa con la comunità rom del territorio- Sintesi del Programma 2002-2007"), Società della Salute Zona Pisana - Comune di Pisa - Azienda USL 5 di Pisa, kesäkuu 2007
- ³⁸ Córdoba on myös Córdobaan kaupungin tukema rinnakkaisohjelma, jota toteutetaan yhdessä kansalaisjärjestön kanssa. Ohjelmassa tarjotaan tilapäismajoitusta tavallisissa asunnoissa. *Pisos puente* -nimisen ohjelman avulla niille romaniperheille, jotka allekirjoittavat kaupungin kanssa sopimuksen kotoutumisittoumuksesta, tarjotaan vuokra-asunto, kuukausittainen toimeentulotuki, sosiaalipalveluita ja neuvontaa työhaussa.
- ³⁹ Paikallishallinnon virkamiehen haastattelu, Córdoba, Espanja, 17.3.2009
- ⁴⁰ "APPEL DES ELUS Pour une politique d'accueil et d'accès aux droits en direction des Roms d'Europe de l'Est installés en France" [Elected representatives appeal for a welcoming and access to rights policy towards East European Union Roma in France], at <http://www.romeurope.org/?p=1398#more-1398>, (7.9.2009)
- ⁴¹ Romeuropen edustajan haastattelu, Pariisi, Ranska, 24.9.2009
- ⁴² Heyraud, Emmanuel. 2009. "Accueil des Populations Roms: Mise en place d'un groupe de travail au sein de l'AMGVF" teoksessa Grandes Villes Hebdo: La lettre des Maires de Grandes Villes de France N° 804 - 8 Juillet 2009, Sommaire, s. 5
- ⁴³ Katso Romeurope, www.romeurope.org (06.09.2009)
- ⁴⁴ Romeuropen edustajan haastattelu, Pariisi, Ranska, 24.9.2009
- ⁴⁵ Romeuropen (2008) raportti 2007-2008 Paris: Romeurope, <http://www.statewatch.org/news/2009/jan/roma-in-europe-report-2008.pdf> (6.9.2009)
- ⁴⁶ Romeuropen edustajan haastattelu, Pariisi, Ranska, 24.9.2009

- ⁴⁷ Fundación Secretariado Gitano 2009. "Programme for fostering the integration of the Romani immigrant groups from Eastern European countries" Madrid: FSG
- ⁴⁸ Tämä ei ole virallinen otsikko, vaan ennemminkin kaikki "ulkomaalaisiin romaneihin" liittyvät toimenpiteet kattava nimi.
- ⁴⁹ Siksi tämä interventio on kansalaisyhteiskunnan aloite, mutta tietyiltä osin se liittyy myös ESR:n toimintaohjelman pääsuuntauksiin. Toimintaohjelmassa FSG on välittävä taho. Katso lisätietoja osoitteesta <http://www.gitanos.org> (1.12.2009)
- ⁵⁰ Fundación Secretariado Gitano (2009) *Plan Estratégico 2009-2013*, s. 39, <http://www.gitanos.org/publicaciones/planestrategicoFSG09-13/> (17.9.2009)
- ⁵¹ Programa Plurirregional de Lucha Contra la Discriminación. Programa Acceder; FSE 2007-2013 - Acciones dirigidas a la población gitana. Documento Marco. December 2007, s. 19
- ⁵² Katso lisätietoja osoitteesta <http://www.santegidio.org/index.php?pageID=840&idLng=1062> (20.10.2009)
- ⁵³ St. Egidion yhteisön edustajan haastattelu, Italia, 7.4.2009
- ⁵⁴ "Award-winning partnership with Roma in Glasgow" <http://www.oxfamblogs.org/ukpovertypost/2009/03/award-winning-partnership-with-roma-community-in-glasgow/> (8.9.2009)
- ⁵⁵ Lainaus artikkelista "Award-winning partnership with Roma in Glasgow" <http://www.oxfamblogs.org/ukpovertypost/2009/03/award-winning-partnership-with-roma-community-in-glasgow/> (8.9.2009)
- ⁵⁶ "What is EURoma?", saatavana osoitteessa <http://www.euromanet.eu/about/index.html> (9.9.2009)

Euroopan komissio

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA)

**Euroopan unionin jäsenvaltioihin muuttavien
ja niissä oleskelevien EU: n romanikansalaisten tilanne**

Valikoima myönteisiä aloitteita

Muotoilu: FRA, Wien

Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto

2010 - 20 pp, - 21 x 29.7 cm

ISBN-13: 978-92-9192-570-4

doi: 10.2811/63665

Euroopan unionin perusoikeusvirastosta on saatavana runsaasti tietoa Internetissä. Tietolähteisiin pääsee perusoikeusviraston verkkosivuston (<http://fra.europa.eu>) kautta.

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2010

Kopiointi on sallittua muussa kuin kaupallisessa tarkoituksessa, kunhan lähde mainitaan.

EU-julkaisujen tilaukset

EU-julkaisuja voi ostaa:

- EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>)
- kirjakaupasta julkaisun nimen, julkaisijan ja/tai ISBN-numeron perusteella
- suoraan myyntiedustajiltamme, joiden yhteystiedot ovat saatavissa internetistä <http://bookshop.europa.eu> tai faksitse numerosta +352 2929-42758.

Ilmaisjulkaisuja voi tilata

- EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>)
- Euroopan komission edustustoista tai lähetystöistä, joiden yhteystiedot ovat saatavissa internetistä <http://ec.europa.eu/> tai faksitse numerosta +352 2929-42758.

FRA - European Union Agency for Fundamental Rights

Schwarzenbergplatz 11

1040 - Wien

Austria

Tel.: +43 (0)1 580 30 - 0

Fax: +43 (0)1 580 30 - 691

E-Mail: information@fra.europa.eu

<http://fra.europa.eu>

Publications Office

ISBN 978-92-9192-570-4

9 789291 925704